

NEGOCIANTS MANRESANS AL PORT DE CADIS AL SEGLE XVIII

Assumpta Muset i Pons

Trenta anys després de la publicació de la magna obra de Pierre Vilar *Catalunya dins l'Espanya moderna* els historiadors segueixen explorant els camins que aquest autor encetà al voltant de les explicacions del creixement econòmic català del segle XVIII.

En aquest context se situa el treball que publiquem, fruit d'una tesi doctoral llegida recentment relacionada de ple amb l'estudi que actualment es duu a terme sobre les xarxes comercials que els mercaders catalans formaren durant els segles XVIII i XIX per tal de conquerir el mercat espanyol. Cal destacar també que l'autora ha treballat el tema tant des dels arxius manresans i barcelonins com des dels gaditans i sevillans, la qual cosa ha enriquit notablement el resultat de l'estudi.

La Catalunya del segle XVIII es caracteritzà, a grans trets, per l'espectacular creixement que afectà tant la demografia com l'economia regional. El Principat es convertí, com a conseqüència d'aquesta conjuntura tan favorable, en un país excedentari en homes i en mercaderies que, com molt bé afirma Pierre Vilar, s'acostumà a produir per a vendre en el mercat,¹ tot intentant col·locar aquests sobrants en les diferents xarxes mercantils de l'època.

De tots aquests àmbits d'intercanvis, el colonial fou, sens cap mena de dubte, un dels que més va atraure l'atenció i l'interès dels homes de negocis de la Catalunya de finals de l'Antic Règim. De fet, la seva participació en l'anomenada

Carrera d'Índies fou molt important al llarg de tot el set-cents, i va implicar la presència a Cadis d'un important nombre de mercaders catalans, així com la introducció dins d'aquest circuit mercantil d'una variada i diversificada gamma de productes agrícoles i de manufactures sorgits de l'activitat dels potents sectors productius regionals. Ambdós, homes i gèneres, van tenir en la capital gaditana, convertida en la gran porta que donava accés a l'apreciat mercat americà, un punt de retrobament obligat.

Les aportacions historiogràfiques dels darrers anys ens han anat descobrint alguns dels enigmes que van caracteritzar les relacions catalano-colonials en el decurs del

Vista de Cadis al principi del segle XVIII
(dibuix de G. Braum,
Servicio Geográfico del Ejército - Madrid).

segle XVIII, fins arribar a establir l'existència d'un seguit d'etapes, que s'anaren succeint una darrera l'altra en el transcurs de tota la centúria, i a través de les quals es va anar organitzant i consolidant l'assentament del comerç català en aquest privilegiat àmbit ultramarí. Durant la primera meitat del set-cents aquesta penetració es va caracteritzar pel protagonisme aconseguit per la petita flota de cabotatge amb seu a les platges del Principat, la qual va intensificar la seva presència al llarg de tota la costa espanyola i molt especialment en el port gadità. Aquesta participació s'accentuà cap a mitjan segle divuit amb el noliejament a Cadis mateix de diversos vaixells destinats al tràfic colonial, que hom sap íntegrament organitzats i finançats per membres de la burgesia mercantil catalana.²

Durant la segona meitat de la centúria s'anaren posant en pràctica noves experiències i noves iniciatives que es materialitzaren, en un primer moment, amb la creació, el 1755-56, de la Reial Companyia de Comerç de Barcelona,³ i més tard, a partir de 1765, amb l'obertura dels ports de la Ciutat Comtal i dels Alfares al lliure comerç.⁴

Aquests intercanvis van mobilitzar un nombrós potencial humà, el qual s'ocupà no tan sols en l'elaboració dels diferents productes que sol·licitava el mercat americà, sinó també en el seu transport (terrestre i marítim) i, àdhuc, en la seva posterior comercialització. Tot i així, però, tal com ha destacat el mateix Carlos Martínez Shaw, un dels esdeveniments més remarcables «en el plano de la organización del comercio catalán (a nivell colonial) es el des-

pliegue decidido de una considerable red de correspondencias oriundos del Principado en los principales puertos del Atlántico, singularmente en la plaza gaditana».⁵

Una presència que s'anà intensificant a mesura que avançava el segle XVIII, fins a generar l'aparició d'una important comunitat de negociants catalans a Cadis. Aquesta presència es va mantenir amb tot el seu esplendor fins i tot després de la publicació dels decrets liberalitzadors apareguts a partir de 1765,⁶ mitjançant els quals es legalitzaren els contactes directes entre el Principat i les possessions que la Monarquia tenia a l'altra banda de l'Oceà Atlàntic.

Gràcies als treballs, anteriorment esmentats, de Carlos Martínez Shaw, José María Oliva Melgar i Josep Maria Delgado Ribas, avui dia coneixem prou bé les diverses for-

Patent de sanitat lliurada el 1722 a Reus a favor del patró Sebastià Vidal, de Sitges, que es dirigeix de Salou a Cadis amb el seu llandro (de l'obra de Pierre Vilar, *Catalunya dins l'Espanya moderna*. Ed. 62).

Reconeixement definitiu del comerç lliure amb Amèrica: primera plana del famós decret del 1778. (*Catalunya dins l'Espanya moderna*).

mes d'organització que aquests individus posaren en funcionament a nivell mercantil, i també les diferents activitats i afers en els quals van treballar. Sabem, doncs, que els integrants d'aquesta colònia catalana controlaren, unes vegades amb caràcter individual i altres de forma associada, ja fos per compte propi o bé en representació d'alguna firma del Principat, la col·locació en els vaixells que partien vers el Nou Món dels productes agrícoles (aiguardenes, fruits secs, etc.) i de les manufactures (tèxtils, paper, sabates, armes, etc.) que arribaven a la badia gaditana procedents de Catalunya. Paral·lelament, aquests comerciants van estendre el seu faïment vers altres sectors relacionats també amb la dinàmica de la Carrera d'Índies, tals com l'armament naval o la reexportació vers la seva regió d'origen d'algunes de les mercaderies (ultramarians, teixits europeus, etc.) que s'oferien en les llotges i en els magatzems gaditans.

És evident, doncs, que en aquests moments no constitueix cap novetat parlar de la presència d'homes de negocis del Principat en l'esmentat empori andalusí. Tal com acabem de citar, el tema ha estat objecte d'estudi per part de diversos historiadors, els quals ens han proporcionat sengles llistes que han fet possible la comptabilització i la identificació d'una bona part dels integrants del citat col·lectiu. D'altra banda, aquests treballs han permès constatar l'existència d'alguns clans familiars que es van anar perpetuant al llarg de tota la centúria, així com l'activitat desenvolupada per altres individus que apareixen en aquest port de l'Atlàntic peninsular treballant de forma individual i amb caràcter temporal.

Una bona part d'aquests esforços investigadors s'han encaminat, però, a estudiar i a conèixer aquell grup de catalans que hom considera més representatius i que coincideixen en ésser originaris de la franja costanera, més concretament de la comarca del Maresme (Canet, Mataró, etc.); als quals sovint veiem alternar la seva tradicional activitat com a navegants amb la pràctica mercantil. Al seu costat apareixen també els

corresponsals catalans lligats al gran comerç barceloní.

Si bé aquests dos grups formen el gruix de la colònia catalana resident a Cadis, cal dir de tota manera que no foren pas els únics individus oriünds del Principat que hom troba exercint el comerç en l'esmentada capital andalusa, tal com s'ha pogut constatar a partir del buidatge de diversos fons mercantils i notariais. La diferència es fonamenta, bàsicament, en el fet que aquests altres connacionals seus havien nascut lluny del mar i dels actius ports de la franja mediterrània. Tots ells havien vist les seves primeres llums al bell mig de les muntanyes i de les planes que s'estenen entre la depressió central i les abruptes contrades de les serres del Pre-litoral i el Pre-pirineu. Es tracta, en definitiva, d'unes comarques que tot i el seu distanciament del mar van mostrar també una gran vitalitat a l'hora de cercar noves sortides per als articles produïts per les diferents branques artesanals locals (draperia, seda, paper, cuir, etc.), les quals experimentaren una important reactivació al llarg de tota la centúria. Una part d'aquests esforços mercantils se centraren en l'esfera colonial i trobaren en la plaça gaditana una base d'operacions de primer ordre.

Cal aclarir, tanmateix, que la presència d'aquest grup de negociants catalans no ha estat pas ignorada pels historiadors, ja que tant J. B. Ruiz Rivera com J. M. Delgado⁷ constaten l'existència en les llistes del Consolat gadità d'alguns individus procedents de les comarques interiors del Principat. Una existència, però, que ha estat poc ressaltada i que en general ha anat quedant ofegada pel gran protagonisme aconseguit pel conjunt d'homes de negocis originaris de la costa del Maresme i de la capital catalana. Si bé tot fa pensar que, molt possiblement, ni les seves activitats ni les seves formes d'organització es degueren diferenciar gaire de les que van dur a terme aquests altres compatriotes seus, ens sembla prou interessant analitzar la possible existència de configuracions característiques que marquin algunes diferències i particularitats respecte al gruix de la

colònia catalana resident en la badia gaditana.⁸

De moment hem aconseguit comptabilitzar més d'una vintena de comerciants nascuts en aquestes comarques de la reraguarda catalana, secularment vinculades al treball dels seus camps i a l'obratge dels seus telers, repartits com es veu al quadre 1.

QUADRE 1

COMERCIENTS ORIGINARIS DE LA CATALUNYA INTERIOR

ANOIA	4
BAGES	11
BAIX LLOBREGAT	3
GARROTXA	3
OSONA	1
RIPOLLÈS	1
VALLÈS	2

Font: Elaboració pròpia a partir del buidatge de diversos fons notariais i mercantils.

El quadre anterior permet constatar l'origen heterogeni i dispers que caracteritzà aquests individus a nivell geogràfic; permetent que, malgrat la feblesa d'aquestes xifres, hi hagués representants de la majoria de les demarcacions d'aquesta zona de l'interior del Principat. De tota manera, però, la dada més notòria i més destacable és, sens cap mena de dubte, l'important nombre d'individus que formen el grup del Bages. Es tracta, en concret, d'un total d'11 comerciants, naturals gairebé tots ells de Manresa⁹ i vinculats, la majoria, al potent sector seder local.

El nostre objectiu és el d'intentar exposar i analitzar algunes de les activitats desenvolupades per aquests negociants a Cadis, així com el tipus de relacions que van mantenir amb les branques productives de la seva regió d'origen.

El Bages, igual que la majoria de comarques catalanes, va viure notables transformacions en el transcurs del set-cents que van afectar, d'una banda, el sector agrícola comarcal, amb una importantíssima expansió de la vinya que convertí aquesta demarcació, segons paraules del mateix Llorenç Ferrer, en el celler de

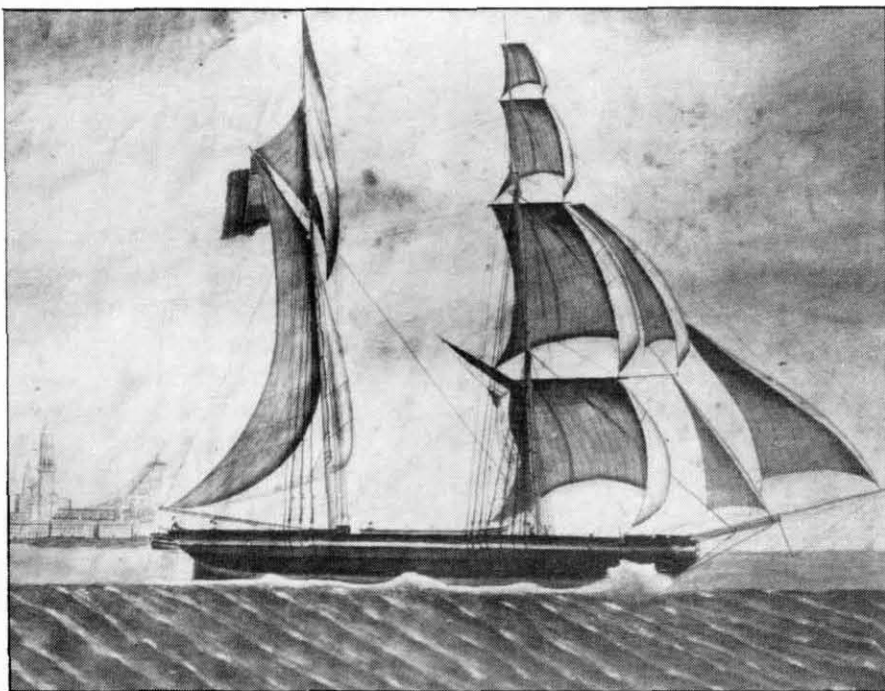
la Catalunya interior, ja que assortia bona part de les terres del Pirineu, el Pre-pirineu i la depressió de l'Ebre. I, de l'altra, el manufacturer, amb un desenvolupament notable de la indústria llanera, que es consolidà en la majoria de poblacions de la comarca, i de la sedera, que quallà amb molta força en la capital comarcal: Manresa.¹⁰

Paral·lelament a aquesta reactivació de les forces productives autòctones, es va produir una destacable obertura i una envejable penetració d'alguns d'aquests articles pels diferents espais mercantils als quals tenia accés l'economia catalana de la darrereria de l'Antic Règim. Hom intentava, d'aquesta manera, cercar nous mercats on col·locar els excedents generats pels sectors productius comarcals. Aquesta obertura es materialitzà tant en l'àmbit regional mateix, com en els mercats exteriors; és a dir, a nivell peninsular¹¹ i colonial.¹²

De fet, els teixits de seda no tan sols foren un dels renglons habituals de l'exportació catalana a les Índies al llarg de tot el segle XVIII¹³, sinó que a més constituïen una de les produccions més característiques de la pròspera indústria manresana.

Una part d'aquests excedents artesanals es comercialitzava mitjançant la intervenció de la burgesia mercantil barcelonina, que trametia els articles procedents d'aquesta zona de l'interior català als factors i representants que tenia acantonats a Cadis. Una altra possibilitat era la de recórrer als serveis d'alguna de les companyies de comerç del Maresme, les quals desenvoluparen una gran activitat en aquest port andalús, actuant freqüentment com agents comercials de nombroses firmes del Principat.¹⁴

La presència en la Baixa Andalusia d'aquests manresans obre un interrogant important. Ens veiem obligats, per tant, a plantejar-nos la qüestió de si en algun moment van assumir la responsabilitat de cercar una sortida comercial per als articles fabricats en la seva comarca nadiua. Per tal de poder respondre a aquesta pregunta ens cal conèixer i saber quines foren les activitats i els afers en els quals es van ocupar.

Bergantí (Catalunya dins l'Espanya Moderna).

Entre els integrants d'aquesta colònia¹⁵ destaquen amb llum pròpia els germans Pla i Menza: Francesc (matriculat en el consolat de Cadis l'any 1777 i fallit el 1789),¹⁶ Josep i Joan Baptista.¹⁷ Tots ells eren fills de Francesc Pla, confiter i cerer de Manresa¹⁸ i membres de la companyia gaditana Pla Menza i Cia. Aquesta firma va representar sovint els interessos de determinades empreses de Barcelona i de Manresa, tant a l'hora de gestionar la comercialització dels gèneres que els trametien des de Catalunya, com en el moment de recuperar alguns dels deutes que aquests principals tenien pendents de liquidar a Cadis.¹⁹ A part, però, es van ocupar en altres afers per compte propi, que implicaren la venda d'articles de fàbrica catalana, entre els quals figuraven les indians teixides i estampades en els tallers de Joan B. Cirés i Cia., de Barcelona.²⁰

També Josep Guitard i Mas, comerciant i fabricant de vels de Manresa, residia a Cadis. Concretament l'any 1776 rebé poders del seu progenitor, Josep Guitard i Riba, qualificat també com a negociant i veler, per tal que es fes càrrec dels seus negocis (apropiar-se d'alguns gèneres que eren en poder dels seus antics apoderats, cobrar vells deutes, etc.). L'any següent, és a dir el 1777,

Josep Guitard pare, feia una nova atorgació de poders al seu fill eixamplant-li les seves facultats per tal que pogués pactar i concordar amb els seus creditors. Uns anys més tard, concretament el 1781, és el mateix Josep Guitard i Riba qui apareix residint en la badia gaditana, tal com es dedueix de la procura feta per Valentí Prat, teixidor de vels de Manresa, al ja conegut Josep Pla i Menza, amb ordres de tramitar la recuperació d'uns deutes que tenia pendents de liquidar amb l'esmentat comerciant manresa.²¹

Els Guitard formaven un tàndem que comprenia, d'una banda, l'elaboració a Manresa dels teixits de seda sota la direcció del pare i, de l'altra, la tramesa dels gèneres ja confeccionats cap al port gadità on el seu fill intentaria comercialitzar-los. Al mateix temps es posava en funcionament un altre mecanisme, aquest cop, però, a nivell financer. Així, des de Manresa, Josep Guitard major girava lletres pel valor de les trameses fetes a aquesta ciutat andalusina a l'ordre d'un corredor de canvis barceloní, que freqüentment coincidia en ser Manuel Cardenas i Soler, el qual li avançava els diners a canvi de carregar-li una comissió, i contra el seu fill o bé contra un altre convilatà seu resident també a Cadis: Vicenç Solernou. La lletra era en-

dossada pel corredor barceloní al seu soci de Madrid, Manuel de Zulueta.²² La missió d'aquest canvista madrileny consistia en fer-la efectiva en el moment del seu venciment, és a dir, al cap de 60 o 90 dies. Aquest interval era aprofitat per Guitard fill per intentar vendre els gèneres en qüestió i poder, aleshores, fer efectiu el document bancari. D'aquesta manera el fabricant de Manresa suplía la seva manca evident de capitals, ja que això li permetia disposar ràpidament dels diners que havia invertit en l'elaboració dels teixits sense necessitat d'esperar a la realització de la seva comercialització.

De tota manera, però, els negocis de Josep Guitard i del seu fill no quedaren en absolut circumscrits a l'àmbit gadità, sinó que van emprendre també altres iniciatives dins de l'òrbita del comerç peninsular, la qual cosa els portà a participar com a associats de la firma Xicola, Albareda i Cia, de Mataró, en l'obertura d'un establiment a Granada.²³

També l'esmentat Vicenç Solernou, fabricant de vels, resident a Cadis almenys des de la darrerria dels anys setanta, era natural de Manresa.²⁴

Anteriorment, el 1774, l'hem pogut trobar vivint encara en la seva vila nadiua, des d'on feia arribar poders a Manuel Llobet i Misser, un català originari de Canet i habitual en els cercles mercantils gaditans, per tal que recuperés els béns i els diners que havia deixat a Gabriel Santaner, un negociant manresà que havia mort a la província de Guatemala. En aquesta ocasió Solemou actuà com a representant de la vídua de Gabriel Santaner.²⁵

Entre 1778 i 1783 descobrim la presència en aquesta badia andalusa de dos nous individus que, igual que els anteriors, eren oriünds de la capital del Bages. Un d'ells era Bonaventura Rodamilans, fabricant de l'art major de la seda, que rebé facultats d'un convilatà seu, Joan March i Tarabal, botiguer de draps,²⁶ per a solventar uns assumptes que el citat Joan March tenia pendants de liquidar amb Francesc Pla i Menza.²⁷ L'altre era Maurici Serramalera, al qual se li encomanà la missió de cobrar uns deutes que els velers Pau

Miraldai i Ciatenien a Cadis.²⁸ Mentre que per la seva banda Domènec Bobete, natural de Manresa i fill d'Isidre Bobete, tal com s'especifica en el testament que redactà l'any 1747, s'ocupava en negocis relacionats amb la compra i la venda de sardina²⁹ i de vi. Amb aquesta doble finalitat tenia en funcionament tres «barracas» en el carreró de «la Cruz del Mentidero», prop de l'Hospital Reial de Cadis. És molt possible que una part del seu gir consistís en la tramesa cap a Catalunya de peix salat a canvi d'adquisicions de vi i d'aiguardent del país, que posteriorment devia comercialitzar en la taverna que amb aquest objectiu tenia oberta en una de les esmentades barraques.³⁰ Unes activitats molt característiques i sovint vinculades a la colònia mercantil catalana.³¹

Finalment, cal fer també esment de la companyia de Pau Sacristà i Cia. L'aparició d'aquesta societat de velers, amb seu a Manresa i dedicada a la fabricació de mocadors de seda, ens és coneguda gràcies als treballs d'Isabel Hernández i Sala i de Llorenç Ferrer i Alòs.³²

Ambdós historiadors van dedicar sengles pàgines a analitzar l'organització i el funcionament d'aquesta empresa, fent esment també de l'obertura d'una sucursal a Cadis, a través de la qual degueren canalitzar una bona part de les seves exportacions a nivell colonial.³³ L'esmentat establiment estigué en un primer moment sota la direcció d'un altre català, Antoni d'Aimerich, natural de Mataró i inscrit en la matrícula gaditana des del 1773,³⁴ el qual actuà en qualitat d'apoderat de la casa principal fins l'any 1783, moment en què es retirà a la seva vila nadiua com a conseqüència de la seva avançada edat.

Per a suplir aquest antic factor, Pau Sacristà i Cia va traspasar els seus poders a Dn. Francisco Antonio de Agudo, comerciant de Cadis, al qual se li concediren facultats per administrar i tenir cura de tots els béns de la societat (venda dels gèneres que li trametien des de Manresa, cobrament dels deutes, acceptació i pagament de lletres, etc).³⁵ Cinc anys més tard, és a dir el

1788, Francisco Antonio de Agudo era substituït pel fill primogènit de Pau Sacristà. L'establiment gadità passava, així, a mans de Josep Sacristà i Soler.³⁶

A principis del segle XIX, Domènec Parés, un comerciant barceloní especialitzat en el ram de la seda, feia trameses de puntes negres a Cadis, a l'adreça d'una altra companyia manresana dedicada a la fabricació d'aquest tipus d'articles i que, segons tots els indicis, disposava també d'una botiga en l'esmentat empori andalús.³⁷

Es tractava de la firma Asols, Sacristà i Cia, la qual devia ésser, molt probablement, la successora de la primitiva firma de Pau Sacristà i Cia.

Sembla prou evident, doncs, que en general les activitats comercials desenvolupades per aquest grup d'homes de negocis de Manresa, presents en la capital gaditana al llarg de tota la segona meitat del set-cents, foren molt similars a les que van dur a terme la resta d'integrants de la colònia catalana. També ells van alternar, tal com hem pogut constatar, l'associacionisme mercantil amb la pràctica del comerç individual; tant per compte propi com en qualitat d'apoderats i de factors de determinades firmes del Principat.

Però, en tot cas, allò que no se'ls pot pas negar és el protagonisme que van assumir com a representants i com a defensors dels interessos que els sectors artesanals i mercantils manresans tenien en aquest port andalús.

Així, si durant els anys cinquanta, i fins i tot durant les dècades posteriors, els fabricants de mocadors de Manresa havien hagut de recórrer als serveis dels mercaders barcelonins i de les companyies de comerç del Maresme instal·lades a Cadis, a partir dels anys setanta i vuitanta podem afirmar amb tota contundència que alguns d'aquests industrials havien estat capaços ja d'establir la seva pròpia xarxa de comercialització; prescindint, al menys en part, dels tradicionals intermediaris gaditans, molts dels quals foren substituïts per homes de la seva confiança extrets del seu àmbit familiar i geogràfic més immediat.

NOTES

- 1- P. Vilar «La Catalunya industrial: reflexions sobre una arrencada i sobre un destí», a *Recerques*, núm. 3 (1974), pàg. 7-22, vegeu pàgina 12.
- 2- C. Martínez Shaw, *Cataluña en la carrera de Indias (1680-1756)*, Ed. Crítica, Barcelona, 1981.
- 3- J. M. Oliva Melgar, *Cataluña y el comercio privilegiado con América en el siglo XVIII. La Real Compañía de Comercio de Barcelona a Indias*, Publicacions de la Universitat de Barcelona, Barcelona, 1987.
- 4- J. M. Delgado Ribas, *Catalunya y el sistema de libre comercio, 1778-1818: una reflexión sobre las raíces del reformismo económico*, (tesi doctoral inèdita), Barcelona, 1981, 3 V.
- 5- C. Martínez Shaw, *Cataluña en la carrera...*, pàg. 91.
- 6- J. M. Delgado Ribas, «Cádiz y Málaga en el comercio colonial catalán posterior a 1778», dins *Actas del Primer Congreso de Historia de Andalucía. Andalucía Moderna (siglo XVIII)*, Còrdova, 1976, Vol. 1, pàg. 127-139.
- 7- J. B. Ruiz Rivera, *El Consulado de Cádiz. Matrícula de comerciantes 1730-1823*, pàg. 282-287, Cadis, 1988; i J. M. Delgado Ribas, *Catalunya y el sistema...*, Vol. 2, pàg. 229 i ss. Cal destacar que la informació aportada per aquests dos historiadors no sempre coincideix.
- 8- Jo mateixa vaig tractar aquest tema en una comunicació (pendent de publicació) que, amb el títol de «Cádiz y la colonia catalana. Una nueva aportación», vaig presentar al *Segundo Congreso de Historia Moderna de Andalucía. Andalucía Moderna (S. XVIII)*, que se celebrà a Còrdova, l'any 1991.
- 9- Únicament Manuel Flotats i Nadal, de Cardona, trenca aquesta dinàmica (J. B. Ruiz Rivera, *El Consulado de Cádiz...*, pàg. 285).
- 10- Ll. Ferrer i Alòs, *Pagesos, rabassaires i industrials a la Catalunya central (segles XVIII-XIX)*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1987, pàg. 71 i ss i 344 i ss.
- 11- Sobre la presència de comerciants i de manufactures del Bages en el mercat interior espanyol, vegeu A. Muset i Pons, *Catalunya i el comerç peninsular al segle XVIII*, (Tesi doctoral inèdita), Barcelona, 1993, 3 Vols.
- 12- Ll. Ferrer i Alòs, *Pagesos...*, pàg. 358 i ss.
- 13- C. Martínez Shaw, *Cataluña en la carrera...*, pàg. 227 i ss.
- 14- Pujades, Llauger i Cia, naturals del Maresme i residents a Cadis, reberen l'any 1756 una partida de mocadors de seda de Manresa (C. Martínez Shaw, *Cataluña en la carrera...*, p. 233).
- 15- Aquest port andalús acollí altres personatges nascuts també al Bages, tot i que desvinculats del món del comerç. Aquest sembla ser el cas de Dn. Francesc Ignasi Amigant Farnés y de Canuellas, «Cavallero novicio de la Religión de San Juan, Capitán del Regimiento de Infantería de Saboya», resident a Cadis i natural de Manresa, «En el Principado de Cataluña» (Archivo Histórico Provincial de Cádiz, AHPC, Archivo Notarial, AN, Cadis, C. J. González, m. 3785, 1769, f. 143 r.)
- 16- J. M. Delgado Ribas, *Catalunya y el sistema...*, Vol. 2, pàg. 229; i Archivo General de Indias, AGI, Consulados, L. 522, 1789. J. J. Iglesias Rodríguez, *Una ciudad mercantil en el siglo XVIII: El Puerto de Santa María*, Muñoz Moya y Montraveta Ed., Granada, 1991, pàg. 231, esmentant l'existència en aquesta població andalusa d'una fàbrica de llenços estampats, propietat d'Esteve Rubí i de Francesc Pla; el qual, molt possiblement, sigui el mateix negociant manresà que nosaltres estem analitzant.
- 17- També Simó Pla i Menza devia ésser germà d'aquests tres comerciants manresans. Aquest personatge, resident a Rota, compartia la seva vocació religiosa (era clergue) amb l'afecció per la tecnologia, que el portà a construir una màquina de filar i cardar cotó i llana, emprada en la Reial Fàbrica de Guadalajara (A. González Enciso, *Estado e industria en el siglo XVIII. La fábrica de Guadalajara*, Fundación Universitaria Española, Madrid, 1980, pàg. 566).
- 18- Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa, AHCM, Arxiu Notarial, AN, Manresa, J. Mas Casellas, 1780, f. 82 r.
- 19- El 1777 reberen poders de Joan March, negociant de Manresa, i el 1785, d'Onofre Glòria, mercader de Barcelona (AHCM, AN, Manresa, A. Raurés, 1777, f. 116 r.; i Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, AHPB, J. Fontrodona, 1785, f. 181 r.).
- 20- El gener de 1781 Cirés els lliurà una lletra de 472 pesos, que havia de servir per a pagar les 50 peces d'indianes adquirides per Francesc Pla i Menza (Arxiu Històric Municipal de Barcelona, AHMB, Fons Comercial, FC, B. 229, carta a Josep i Francesc Pla i Menza Germans, de Cadis, 3-1-1781).
- 21- AHCM, AN, Manresa, I. Casasayas, 1776, f. 134 r.; 1777 f. 15 v.; i J. Masramon, 1781, f. 232 r.
- 22- El 4 de febrer de 1778 Cardeñas va agafar a Josep Guitard i Ribas dues lletres de 3.000 pesos lliurada contra Vicenç Solermou, i tres més el 10 d'abril de 1779 aquesta vegada per un valor de 2.500 lliures catalanes contra Josep Guitard, de Cadis (AHMB, FC, B. 28, carta a Zulueta i Terrova, de Madrid, 4-2-1778; i a M. de Zulueta, de Madrid, 10-4-1779).
- 23- J. M. Delgado Ribas, *Catalunya y el sistema...*, Vol. 2, pàg. 236.
- 24- Ll. Ferrer i Alòs, *Pagesos...*, pàg. 364; i «Genealogia de la família Soler i March. Aspectes socio-econòmics», a *Miscel·lània d'Estudis Bagencs*, núm. 2, (1982), pàg. 33-52, pàg. 43.
- 25- AHCM, AN, Manresa, I. Casasayas, 1774, f. 133 r.
- 26- Ll. Ferrer i Alòs, «Genealogia...», pàg. 41-42.
- 27- AHCM, AN, Manresa, A. Raurés, 1778, f. 365 v.
- 28- AHCM, AN, Manresa, J. Masramon, 1783, f. 160 v.
- 29- Tenia formada companyia amb el patró Gaspar Bisbar, veí de Cadis, al qual havia lliurat 200 pesos «para la compra de sardina» (AHPC, AN, Cadis, L. Pissón, any 1747, m. 3836, f. 448 r.)
- 30- AHPC, AN, Cadis, L. Pissón, 1747, m. 3836, f. 448 r.
- 31- Vegeu C. Martínez Shaw, *Cataluña en la carrera...*, pàg. 199 i ss.; i C. Martínez Shaw i R. Fernández Díaz, «La pesca en la Cataluña del siglo XVIII. Una panorámica», a *Pedralbes*, núm. 8-2, (1988), pàg. 323-338.
- 32- I. Hernández, *La industria de la seda en Manresa en la segunda mitad del siglo XVIII*, (Tesi de llicenciatura inèdita), Barcelona, 1964 pàg. 141-154; i Ll. Ferrer i Alòs, *Pagesos...*, pàg. 361-362.
- 33- I. Hernández, *La industria...*, pàg. 143.
- 34- J. M. Delgado Ribas, *Catalunya y el sistema...*, Vol. 2, pàg. 237.
- 35- AHCM, AN, Manresa, A. Raurés, 1783, f. 18 r.
- 36- AHCM, AN, Manresa, A. Raurés, 1788, f. 318 r. Possiblement és el mateix Josep Soler que apareix matriculat en el Consolat de Cadis el 1788 (J. B. Ruiz Rivera, *El Consulado de Cádiz...*, pàg. 285).
- 37- AHMB, FC, B. 640.

Assumpta Muset i Pons

Professora al Departament d'Història i Institucions Econòmiques de la UB